

VOORWOORD

Beste leden

Onze secretaris geeft mij weer de opdracht om een voorwoord te schrijven. Misschien ook eens een taak om te delegeren. Tot mijn spijt moet ik echter vaststellen dat alle bestuursleden een stevig engagement opnemen voor de vereniging. Mijn geweten spreekt dus duidelijke taal: ik ontsnap er niet aan. Deze keer geen opsomming van de vele activiteiten die ook dit jaar weer op het programma staan.

Maar waarover wil ik dan wel even met jullie mijmeren? Onze gemeenschappelijke zorg voor erfgoed overstijgt voor mij het anekdotische en spelerei. In onze haastige, moderne tijden missen een heleboel van mijn medeburgers het besef van een historische constructie onder hun voeten. Vroeger dacht ik dat geschiedenis een bijvak was. Meer en meer kom ik tot het besef dat om als bewuste democratisch en kritisch denkende persoon door het leven te gaan een minimum aan historische kennis een noodzakelijke behoefte is. Kapstokken om feiten aan vast te hangen, en verder (geheime) verbanden bloot te leggen zijn broodnodig. En niet alleen om de wereldgeschiedenis te begrijpen. Integendeel: die wereldgeschiedenis begint met jezelf, jouw familie en leefomgeving. Als KOKW willen we daar een rol in spelen. Onze Wase regio bulkt van erfgoedpotentie. Samen met jullie steun hopen wij daar ons steentje toe bij te dragen.

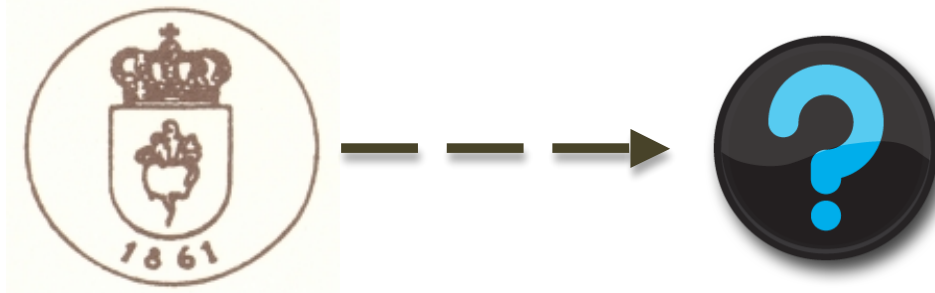
Maak ons bekend, breng eens een waardevol voorwerp binnen, schrijf zelfs eens een bescheiden tekst. Allemaal zaken die ervoor zorgen dat wij door het verleden, ons eigen heden beter begrijpen. *Historia magistra vitae est.*

Chris De Beer – Voorzitter

NIEUW LOGO EN NIEUWE HUISSTIJL

VOORSTELLING OP DINSDAG 3 SEPTEMBER 2013

De KOKW is al meer dan 150 jaar de behoeder van een Wase erfgoedtraditie, zit diep geworteld in het Waasland, bezit op velerlei vlak een rijke collectie. De jaarlijkse uitgave van de Annalen is een spiegel van het materiële en immateriële bezit/kennis in het Waasland.

Het huidige logo is niet langer een goede vertaling van het imago dat de KOKW nu wil uitstralen. Een eenvormige huisstijl en een verjongd logo om zijn doelgroepen te bereiken, drong zich op.

Het moet de weergave zijn van:

1. een moderne en geen oubollige vereniging
2. een dynamisch collectief, niet nostalgisch maar fris en eigentijds, en dat bovendien van aanpakken weet
3. een netwerk van en voor geïnteresseerden in Waas erfgoed

Twee bestuursleden, PR-manager Ronny De Mulder en webmaster Herbert Smits, werden aangeduid om vanuit het bestuur de offerte voor een nieuw logo en huisstijl voor te bereiden en op te volgen. Met de inhoudelijke hulp én een financiële subsidie van de Erfgoedcel Waasland (Ode De Zutter) werd in het voorjaar 2013 een offerte uitgeschreven.

De ontwerpdracht werd op 5 mei toevertrouwd aan Fabienne van Haelst van ©Fabworks uit Belsele. Al op 8 juni 2013 kwam zij haar eerste voorstellen toelichten aan het bestuur van de Kring. Op 3 augustus kreeg het bestuur een tussentijdse rapportering.

Op 3 september 2013 wordt het nieuwe KOKW-logo en de nieuwe huisstijl aan de pers voorgesteld en in gebruik genomen.

Vanaf dan wordt het nieuwe logo gebruikt voor de nieuwsbrieven, op de website en op de kaft van de Annalen, en prijkt het aan de inkomdeur in de Zamanstraat.

LEZING

'ORATORIANEN TE TEMSE (1631-1764) EN TE SINT-NIKLAAS (1641-1797)' – LEZING
DOOR LUDO HEMELAER – WOENSDAG 9/10/2013 OM 20u IN STEM

Als geboren en getogen Temsenaar ben ik altijd geïnteresseerd geweest in de geschiedenis van Temse. Ik heb dan ook steeds alle artikels verslonden van Aloïs van Raemdonck, over Jerome Smet tot Toon Brijssinck. Rondom de Congregatie van de Oratorianen en hun verblijf in Temse worden steeds enkele namen vernoemd, maar meestal gaat men niet dieper in op de achtergronden van deze congregatie. Bij middel van deze voorstelling vertel ik iets meer over de stichting en situering van de congregatie in Vlaanderen in de 17de en 18de eeuw. Vervolgens vertel ik iets meer over hun beheer van de parochies Temse en Sint-Niklaas.

Ludo Hemelaer – Ondervoorzitter K.O.K.W.

De lezing vindt plaats op woensdag 9 oktober a.s. om 20u. in het SteM (Piet Elshoutzaal), Zwijgershoek 14 te Sint-Niklaas. De toegang is gratis. Aansluitend wordt een glaasje aangeboden.

AANWINSTEN

CARTOGRAFIE – "COSMOGRAPHIA" VAN SEBASTIAN MUNSTER, OF EEN
BESCHRIJVING VAN DE "HELE WERELD"

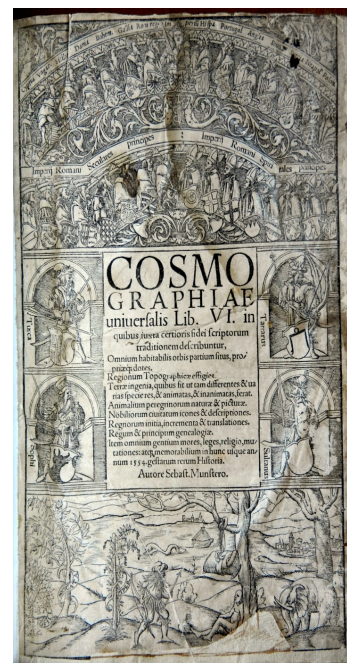
Volledige titel:

Cosmographiae universalis lib.VI. in quibus iuxta certioris fidei scriptorum traditionem describuntur Omnium habitabilis orbis partium situs, propriaeque dotes, Regionum topographiae effigies, Terrae ingenia ... , Animalium peregrinorum naturae & picturae ... , Item omnium gentium mores, leges, religio ... , usque annum 1554 ... . Basel, H.Petri, September 1554, folio.

Sebastian Munster (1488-1552): Leerling van de wiskundige, Johann Stöffler en de humanist Konrad Pellikan. Zo gebruikte Konrad Pellikan de "Margarita philosophica" van Gregor Reisch als leerboek. Was te zien in onze tentoonstelling "Bibliothecae Gerardi Mercatoris", samen met de "Rudimenta Mathematica" van Sebastian Munster.

Sebastian Munster bracht in 1544 zijn eerste beschrijving van de hele wereld op de markt. Opmerkelijk is zijn kaartje van de nieuwe wereld.

Onze "Cosmographiae universalis" van 1554 is een Latijnse versie van de eerste gedetailleerde, wetenschappelijke beschrijving van de wereld (1544). De meeste waardevolle wetenschappelijke secties zijn een beschrijving van Duitsland en Centraal-Europa, met secties over het Heilig Land, Afrika, Azië met op de pagina's 1099-1112 onder de titel "De Novis Insulis" een beschrijving van Amerika met de verhalen van de ontdekkingen van Columbus, Vespucci, Magellan,...

In onze tentoonstelling "Land van Waas, in de kaarten gekeken" toonden we reeds de eerste gedrukte kaart van Vlaanderen. En ja, deze kwam uit de "Cosmographiae" van Sebastian Munster.

Dit boek geeft ons een zicht op de kennis over onze hemel en aarde ten tijde van Gerard Mercator. In zijn bibliotheek zat een exemplaar van de "Cosmographiae" en dit zal een inspiratiebron voor hem geweest zijn... alleen al de zeemonsters uit Mercators atlas of op zijn kaarten zouden weleens als voorbeeld hebben kunnen dienen....

Voor de KOKW een aanwinst, een ontbrekende schakel en een pronkstuk! Een droom is de "Geographia Universalis" van 1540 te verwerven, dit zou een vollediger beeld geven van de kennis op geografisch gebied.

Onlangs mochten wij van ons medelid Wilfried Maes uit De Klinge een merkwaardige schenking met Wase binding ontvangen. Het betreft een ingebonden handschrift met als titel "Grondbeginselen der Algebra of Stelkunst, gevolgd door 297 gemengde vraagstukken door Joseph Van Butsel". Het boek draagt op de rug: J. Van Butsel, Vracene, 1832.

Het handschrift was in het bezit van Albert Maes, ° Zwijndrecht op 2 oktober 1914 en onlangs overleden. Hij schonk het handschrift aan Wilfried Maes. Joseph Van Butsel was één van de overgrootvaders van Albert Maes. Op de titelbladzijde schreef Joseph Van Butsel zijn curriculum vitae. Hij was assistent schoolmeester, geadmiteerden en beëdigden landmeter, notarisklerk, agent der maatschappij van algemeene verzekeringen tegen gevaren van brand, geagregeerden klerk ten burele van directe belastingen, douanen en accijnzen, kapitein kwartiermeester en griffier bij den tuchtraad der Burgerwacht van het legioen des kantons Sint-Gillis alsook van den 1° bran der Burgerwacht van Vracene des jaars 1835. Gemeentesecretaris te Zwijndrecht den 11 januari 1837.

Het boekje meet 17 cm hoogte en 10 cm breedte en telt 369 bladzijden. 121 bladzijden zijn gewijd aan den theorie van de algebra; daarna volgt de "Verzameling van gemengde voorbeelden".

Alfred Van der Gucht – erevoorzitter

TOPSTUKKEN

MINISTER SCHAUVLIEGE BESCHERMT CARTOGRAFISCHE TOPSTUKKEN UIT MERCATORCOLLECTIE KOKW

Op 20 juni 2013 heeft Vlaams minister van Cultuur Joke Schauvliege vier cartografische topstukken uit de collectie van de KOKW definitief laten opnemen op lijst van Roerend Cultureel Erfgoed Vlaanderen.

1. Gerard Mercator: aardglobe en hemelglobe

Aardglobe (1541): globe met afbeelding van de toenmalig gekende wereld met meridianen, parallellen en kompaslijnen.

Hemelglobe (1551): globe met afbeelding van het heelal met twaalf tekens van de dierenriem, drieëntwintig sterrenbeelden in het noordelijk halfrond en zestien in het zuidelijk.

Dit paar globes (aardglobe – hemelglobe) is zeer zeldzaam. Het is niet precies bekend hoeveel paren er nog wereldwijd bewaard zijn: meestal heeft men het over zestien paren, maar sommige lokalisatiegegevens zijn zeer oud en er werd niet steeds voldoende onderzocht of het om originele globes gaat dan wel om 19de-eeuwse facsimile's.

Van deze twee globes is zeker geweten dat ze origineel zijn; het zijn de enige gemonteerde exemplaren in België en ze behoren tot de oudste globes bewaard in ons land. De twee globes zijn uitzonderlijk fraai ingekleurd en zeer gaaf bewaard. In 1994 werden ze deskundig gerestaureerd en geconsolideerd. Beide globes staan in het Mercatormuseum te Sint Niklaas.

2. Franciscus Haraeus (1555 – 1631): aardglobe (1615/1617)

12 segmenten niet gemonteerd, op twee bladen gedrukt. Met een derde blad, bevattende de bijhorende ringen en teksten. Het betreft hier een imitatie, op kleiner formaat dan deze van de aardglobebekleding van Gerard Mercator van 1541.

Van de theoloog Franciscus Haraeus (1555-1631) zijn slechts twee in plano aardglobes bewaard: één daterend uit 1614 en bewaard in de State Library of New South Wales te Sydney en het hier besproken exemplaar daterend uit 1615/1617. Beide in plano aardglobes zijn uniek. De twee aardglobes van Franciscus Haraeus zijn thematische globes. Op de wereldbollen worden de woonplaatsen van de christenen (met een kruis), van de islamieten (met een halve maan op een stok) en van de heidenen (met een werpspies) weergegeven. Franciscus Haraeus was aldus de eerste die een thematisch element op een globe afbeeldde en één van de eersten die een godsdienstenkaart van de wereld samenstelde. Het hier besproken document is gaaf bewaard en niet-ingekleurd. De globe is opgedragen aan de beste, hoogste en eeuwige God (...). Voor zover bekend is dit de enige globe of kaart die aan God is opgedragen, gewoonlijk droeg men zijn werk op aan een vorst, een bestuurscollege of een mecenas. Vermoedelijk kwam deze globe in de collecties van de KOKW terecht omwille van de verwijzing naar Gerard Mercator, de Ptolemeus van zijn tijd.

3. De I.A.T.O.-atlas (16de eeuw)

Ook Lafreri-atlas genoemd naar Antonio Lafreri, omdat deze dergelijke kaartenbundels produceerde in Rome in die tijd. Set van 93 niet ingekleurde kaarten, plattegronden en historische scènes en vier pagina's tekst, in het totaal 97 bladen, verschillende uitgevers.

Lafreri of I.A.T.O.-atlassen (= Italian Atlas To Order, Italiaanse atlas op bestelling) zijn per definitie uniek daar ze samengesteld werden uit (gedrukte) kaartbladen volgens de wens van de koper/verzamelaar. De belangrijkste centra voor de vervaardiging van deze kaartbladen waren het 16de-eeuws Venetië en Rome. In tegenstelling tot bv. de atlassen van Mercator en Ortelius waren deze Italiaanse atlassen niet gestandaardiseerd: de kaartbladen waren niet alle even groot en de koper stelde zelf zijn atlas samen. Deze atlassen vormen dus niet noodzakelijk een systematisch geheel.

Het is niet precies bekend hoeveel I.A.T.O.-atlassen er wereldwijd bewaard zijn, daar er nog steeds geen eenduidige en exhaustieve lijst bestaat. Schattingen variëren van 40 tot 58 exemplaren; atlassen in privécollecties zijn evenwel gevoelig voor transformatie (er worden kaarten toegevoegd of verwijderd). Het hier besproken exemplaar bevat: 93 niet ingekleurde kaarten, waarvan 6 stadsgezichten en 10 historische scènes (bv. opstellingen bij veldslagen). Het werd in 1862 aan de KOKW geschonken door D'Haenens-De Wolf. De geschiedenis van de atlas vóór de schenkingsdatum is niet bekend. De atlas werd in 1994, ter gelegenheid van de 400ste verjaardag van Mercators overlijden, helemaal gerestaureerd. Het document werd niet meer ingebonden en wordt nu bewaard als een set losse bladen. Het is de enige I.A.T.O.-atlas bewaard in België.

Eddy Maes – Collectiebeheerder Cartografie KOKW

KRINGNIEUWS

WARP IN HUIS JANSSENS

Het Huis Janssens, het vroegere stedelijk museum en nog steeds de zetel van de KOKW, is dit jaar niet toegankelijk op "Open Monumentendag", omdat het op dat moment in volle opbouw is om op 13 september open te gaan als één van de toplocaties voor de tweede editie van Coup de Ville (WARP). De parcourstentoonstelling zal te bezichtigen zijn van 13 september tot 13 oktober 2013, open: do, vr, za, zo van 10-13.30u. en 14-18u.

Meer info: <http://www.warp-art.be/nl/cdv13/aankondiging.php>

IS HUIS JANSSENS UW FAVORIET MONUMENT

Op zondag 8 september vindt de 25ste editie van de Open Monumentendag plaats met als thema: "The Best of...". Via een peiling kan u kenbaar maken welk gebouw voor u de absolute topper van Sint-Niklaas is. Huis Janssens is alvast opgenomen in de longlist van de 24 "The Best of..." van de stad Sint-Niklaas.

U kan stemmen via:

<http://www.sint-niklaas.be/vrije-tijd/cultuur/erfgoed/monumentenzorg/kies-uw-favoriete-sint-niklase-monument>

Stemmen kan tot 10 september. Graag minstens drie favorieten aanduiden. Deelnemers maken kans op een exclusief bezoek aan de zolders en de beiaard van het stadhuis. De winnaars worden persoonlijk verwittigd. U krijgt/kreeg alvast ook een exclusieve inkt in het Huis Janssens op StadsTV: http://www.youtube.com/watch?v=L2U_jndPV-8

MAP 500 JAAR WEKELIJKSE MARKT TE SINT-NIKLAAS NU TE KOOP

Naar aanleiding van de 500ste verjaardag van de Wekelijkse Markt in Sint-Niklaas biedt de KOKW een bijzondere map aan. Deze uitzonderlijke map telkens met toelichting bevat de volgende onderdelen:

- Markt van St Nikolaas ca. 1780 – Steendruk 3 stroken – Pieter Joseph HEYNDERICKX
- Flandria Comitatus – Gerard MERCATOR
- Kaerte verbeeldende het getal en de ligging der gemeenten waarover de heerlijkheid van BEVEREN zich uitstreckte 1602 (kopie waarschijnlijk 1809).

Deze bijzondere map is te koop bij de KOKW aan 15 euro. De map kan je afhalen tijdens de openingsuren van het documentatiecentrum (verzending wegens afmetingen niet mogelijk).

BOEK ORANGISME IN HET WAASLAND VAN HILAIRE LIEBAUT

Op 11 maart jl. werd op het stadhuis van Sint-Niklaas in aanwezigheid van een talrijk publiek het nieuwe boek voorgesteld van oud-burgemeester en historicus Hilaire Liebaut over de Oranjegezindheid én het orangisme in het Land van Waas.

Het boek is bijzonder mooi uitgegeven en rijk geïllustreerd. De publicatie is nog steeds te verkrijgen in de leeszaal van de Kring aan de prijs van 25 EUR voor leden. Niet-leden betalen 30 EUR voor de publicatie. Het boek kan ook worden opgestuurd mits betaling van 5 EUR extra voor de verzendingskosten op het rekeningnummer van de KOKW, Zamanstraat 49 te 9100 Sint-Niklaas IBAN: BE 50 8508 3519 1418 en BIC SPAABE22. Met vermelding in de mededeling van "Boek orangisme", uw naam en adres.

VOORSTELLING ANNALEN

De voorstelling van deel 116 van de *Annalen* zal doorgaan op zondagvoormiddag 17 november in kasteel Walburg te Sint-Niklaas. Meer info volgt in de volgende nieuwsbrief.

SLUITING BIBLIOTHEEK EN DOCUMENTATIECENTRUM IN NOVEMBER EN EINDEJAARSPERIODE

De bibliotheek en het documentatiecentrum van de KOKW zullen gesloten zijn op:

- zaterdag 2 november 2013
- zaterdag 28 december 2013

IN MEMORIAM

Wij vernamen het overlijden van mevr. Marcella Verschelden (°Vrasene 11/04/1922, †Sint-Niklaas, 11/06/2013), oud-bestuurslid van de KOKW. Langs deze weg betuigt het bestuur van de Kring zijn oprechte deelneming aan de getroffen familie.

VARIA

COLLOQUIUM 'TONY HERBERT (1902-1959), EEN VEELZIJDIG LEVEN' – VRIJDAG 22 NOVEMBER 2013 IN KORTRIJK

Tony Herbert (Lokeren, 1902 - Kortrijk, 1959) was gedurende zijn relatief korte leven bijzonder actief in zowel het bedrijfsleven, de politiek, de krantenwereld als de beeldende kunst.

Meer info over Tony Herbert en het volledige programma van het colloquium vindt u terug op onze website www.kokw.be.

Praktisch

Wanneer: Vrijdag 22 november 2013

Waar: KULAK, Etienne Sabbelaan, 8500 Kortrijk

Inschrijven: Vóór 18 november 2013 Ann Augustyn, Stadsarchief Kortrijk, p/a Grote Markt 54, 8500 Kortrijk of ann.augustyn@kortrijk.be. Betaling van € 10 op rekening IBAN BE54 0017 0100 1797; BIC GEBABEBB van Ann Augustyn. (studenten gratis mits voorleggen studentenkaart).m

BOEKVOORSTELLING 'ONGEBONDEN BEST. NELLY MAES - VROUW EN VLAAMS'
(RED. ALAIN DEBBAUT) – VOORSTELLING OP 12/09/2013 OM 19U IN STADHUIS
SINT-NIKLAAS

Dertig jaar zetelde Nelly Maes in alle mogelijke parlementen: Kamer, Senaat, Vlaams en Europees Parlement. Altijd eigenzinnig en gedreven, maar steeds met het hart op de juiste plaats. Trouw aan de Volksunie en haar erfgenamen ter linkerzijde. En nu politiek dakloos en ongebonden. *Ongebonden best* vertelt het levensverhaal van deze opvallende politica met een halve eeuw politiek engagement. Opgetekend door Alain Debbaud, die haar woorden kadert in de tijd en interessante portretten noteerde vanaf de zijlijn door gesprekken te voeren met mensen die haar pad kruisten. *Ongebonden best* is echter meer dan de memoires van een grote dame uit de binnenlandse politiek. Het is eveneens een deel van de biografie van een Vlaanderen dat sinds eind jaren 1950 stilaan volwassen is geworden. Een boek dus dat toegankelijk is voor meer mensen dan alleen maar Nelly's politieke vrienden en rivalen.

Op *donderdag 12 september* gaat Christina Van Geel in gesprek met de auteur van het boek, Alain Debbaud en haalt ze samen met Nelly Maes en een aantal van haar compagnons de route - waaronder Vic Anciaux, Hugo Coveliers, Freddy Willockx, burgemeester Lieven Dehandschutter en haar dochter Tineke Van der Eecken - herinneringen op aan deze bevlogen tijd. We nodigen u graag uit op de officiële voorstelling van *Ongebonden best* en verwelkomen u en uw partner *vanaf 19.00 uur in het stadhuis van Sint-Niklaas* (Trouwzaal), Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas. Na afloop kunt u een exemplaar van het boek aankopen en desgewenst laten signeren. Gelieve om praktische redenen uw aanwezigheid te bevestigen op het e-mailadres lut.lambert@pelckmans.be.

ACTIVITEITEN SteM

Zon. 8/09, OpenMonumentenDag - Jar your memory - SteM Zwijgershoek, 10u-18u.

Zon. 15/09, lezing n.a.v. Coup de ville, Art of the Loom-tapijten De Weer, SteM Salons, 11u15 i.s.m. Warp, Dries Verstraete.

Zon. 13/10, Museumrondleiding 'Taal der tekens' i.s.m. Archeologische Dienst Waasland (ADW), Inge Baetens, SteM Zwijgershoek, 14u30.

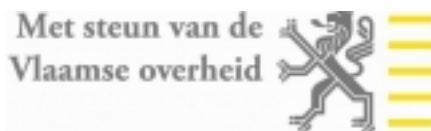
Woe. 9/10, Lezing 'Wase oratorianen' Ludo Hemelaer, i.s.m. KOKW, SteM Piet Elshoutzaal, 20u.

Zon. 6/10, Archeoscoop, film en archeologie, intro Jeroen Van Vaerenbergh i.s.m. ADW, SteM Piet Elshoutzaal, 10u.

Zon. 20/10, Lezing 'Moeder, vanwaar komen wij' Pieter Boussemaere, SteM Piet Elshoutzaal, 10u30 i.s.m. ADW en DF.

Zon. 27/10, Familiezondag atelier archeologie dropin-dropout, SteM Zwijgershoek, 14u-17u.

Met dank aan:

Verantwoordelijke uitgever Nieuwsbrief KOKW: Chris De Beer, voorzitter,
postbus 144, 9100 Sint-Niklaas; e-mail: info@kokw.be; www.kokw.be